

Forum VI

Dokumenttitekstejä Afrikasta

Idea:

Oppilaat lukevat dokumenttitekstejä Afrikasta ja vastaavat niiden yhteydessä oleviin kysymyksiin.

Portugalilainen virkamies Duarte Barbosa toimi vuosina 1500–1517 Afrikassa Portugalin siirtokunnissa eri tehtävissä. Hän kirjoitti raportteja kokemistaan asioista ja julkaisi ne kirjana vuonna 1518.

Jos matkaa jatketaan edelleen kohti Intiaa, tullaan keskikokoiselle virralle. Siellä on maurilainen kaupunki, jonka nimi on Sofala. Sen lähettyvillä on Herramme Kuninkaan linnoitus. Täkäläiset maurit puhuvat arabiaa. Heidä hallitsee ruhtinas, joka on kuninkaamme alamainen. Heidän kauppansa käy näin: he tulevat pienillä sambukoiksi sanotuilla laivoilla Quiloan, Mombasan ja Melinden valtakunnista tuoden mukanaan monenlaisia pumpulikankaita, joista jotkut ovat pilkullisia, jotkut valkeita ja sinisiä; myöskin silkkiä sekä suuret joukot pieniä helmiä, valkeita, punaisia ja keltaisia. Näihin valtakuntiin tulee tavaraa suuremmilla laivoilla Cambayan valtakunnasta. Melinden ja Mombasan maurit maksavat tavarat kullalla ja antavat niin hyvän hinnan, että myyjät ovat erittäin tyytyväisiä. Kullasta maksetaan painon mukaan.

Sofalan maurit ottavat nämä tavarat huostaansa ja myyvät ne sitten Monomotapan valtakunnan pakanoille, jotka tulevat tänne kullalla kuormattuina. Kullan he antavat maksuksi kankaista sitä ollenkaan punnitsematta. Nämä maurit keräävät myös suuria varastoja norsunluuta, jonka he myyvät Cambayan valtakuntaan. Täkäläiset maurit ovat mustaihoisia mutta jotkut ovat ruskeaihoisia; jotkut puhuvat arabiaa mutta useimmat käyttävät maan omaa kieltä. Vyötäröstä alaspäin he verhoavat itsensä pumpulija silkkivaatteisiin. Hartioillaan he pitävät toisia kankaanpaloja lyhyinä vaippoja. Päähineinä heillä on turbaaneja, mutta monet käyttävät myös erivärisiä pieniä myssyjä.

Sofalan takana on kauempana Afrikassa suuri Monomotapan kuningaskunta. Siellä asuu pakanoita, joita maurit sanovat kaffereiksi. He ovat mustia ja kulkevat alasti lukuun ottamatta vyötäisillä olevaa pumpulikankaan palaa. Jotkut pukeutuvat villieläinten taljoihin ja jotkut ylhäisimmistä käyttävät nahkavaippoja, joissa on eläinten häntiä. Hännät laahaavat maata arvonmerkkeinä. Kävellessään he hypähtelevät ja heiluttavat vartaloaan, niin että hännät heiluvat puolella toiselle.

Viidentoista tai kahdenkymmenen päivämatkan päässä sisämaassa on suuri Zimbabavevve-niminen kaupunki, jossa on paljon puisia taloja. Se kuuluu pakanoille ja Monomotapan kuningas asuu siellä usein. Sofalasta sinne ja kauemmas sisämaahan johtava tie vie sitten Kapiin (Hyväntoivonniemelle). Monomotapassa kuningas asuu erittäin suuressa rakennuksessa. Kauppiat vievät sieltä kultaa Sofalaan ja maksavat ostoksensa maurien pumpulikankailla ja helmillä (niillä, jotka ovat peräisin Cambayasta, ja joita he arvostavat niin suuresti). Maurit sanovat, että kulta tulee eräästä paikasta, joka on kaukana Kapiin johtavan tien varrella, eräästä Monomotapan kuninkaan alaisesta valtakunnasta. Tämä on näet suuri hallitsija, jonka alaisina on useita

ruhtinaita. Hänen valtakuntansa on erittäin suuri. Se ulottuu kauas sisämaahan rajoittuen sekä Kapiin että Mosambikiin. Hänelle tuodaan päivittäin runsaita lahjoja, joita toiset ruhtinaat ja päälliköt hänelle lähettävät varojensa mukaan.

Lähde: Hildingson—Kjelin—Westin: Tusen år. 1969

Tehtävät

1. Mitä tietoja teksti antaa alueesta ja maureista?
2. Arvioi tekstin merkitystä historian lähteenä.

Alla on englantilaisen Richard Edenin kuvaus englantilaisten kauppiaiden vierailusta Benin kuningaskunnassa 1500-luvun alkupuolelta. Kuvaus on Richard Edenin kirjasta vuodelta 1555.

Heidät vietiin kuninkaan luokse, joka oli musta mauri. Hän istui suuressa hallissa, joka oli pitkä ja leveä. Seinät oli tehty savesta ja niissä ei ollut ikkunoita. Katon aukoista tuli sisään valoa ja ilmaa.

Kuningasta arvostettiin suuresti ja hänelle osoitettiin kunnioitusta kuin jumalalle. Jos läsnä oli aatelismiehiä, he eivät koskaan katsoneet kuningasta kasvoihin. He istuivat maassa ja peittivät kasvonsa käsillä ja katsoivat vasta sitten, kun kuningas antoi luvan. Kun he tulivat kuninkaan luokse, heidän piti osoittaa suurta kunnioitusta. Vastaavasti poistuttaessa he eivät saaneet kääntää selkäänsä kuninkaalle.

Kuninkaan ja meidän välinen keskustelu onnistui hyvin, sillä kuningas oli nuorena oppinut portugalia. Kuningas komensi itse meidät kaikki seisomaan ja vaati tietää, miksi olemme saapuneet hänen maahansa. Kuninkaalle kerrottiin, että olimme kauppiaita ja olimme tulleet vaihtamaan tavaroitamme hänen maansa tavaroihin. Kuningas totesi, että hänellä on pippuria suuret varastot ja hän halusi nähdä, millaisia tavaroita kauppiaille on. Nyt lähetettiin miehiä noutamaan tavaroita laivalta ja tuomaan ne näytille kuninkaalle. Kun miehet palasivat ja tavarat oli nähty, kuningas antoi kauppiaille 30 päivää lastata pippuria ja muita tavaroita laivoihin. Jos kauppiaille ei olisi tarpeeksi tavaraa pippurin vastikkeeksi, kuningas lupasi antaa lainaa kauppiaille siihen asti, kunnes he seuraavan kerran palaisivat.

Lähde: Reading About the World, Volume 2. 1999

Tehtävät

1. Millaisen kuvan dokumentti antaa kuninkaasta?
2. Millä perusteella voidaan väittää, että kuningas oli tottunut asioimaan ulkomaalaisten kanssa?

John Barbotin laatima kuvaus orjakaupasta. Barbot oli Ranskan kuninkaallisen Afrikan kauppakomppanian kauppa-asiamies ja teki ainakin kaksi kauppamatkaa Länsi-Afrikkaan vuosina 1678 ja 1682. Hänen kirjoituksensa julkaistiin vuonna 1732.

Nuo ihmiset, jotka myytiin orjiksi, olivat pääosin sotavankeja. Ne oli saatu keskinäisistä sodista tai ryöstöretkiltä, joita tehtiin vieraille alueille. Loput olivat omien heimolaistensa tai perheenjäsentensä myymiä. Usein tapahtui niin, että henkilö houkuteltiin kantamaan tai kuljettamaan jotakin kauppapaikkaan ja siellä hänet sitten myytiin orjaksi, vaikka hän olisi kuinka vastustanut.

Myös kuninkailla oli niin suuri valta-asema, että he saattoivat määrätä pienimmästäkin syystä henkilön myytäväksi orjaksi riippumatta asemasta tai arvosta. Naapurit varastavat toisiltaan lapsia, kun vanhemmat eivät kunnolla lapsiaan vahdi. Erityisesti lapsia katoaa silloin, kun heitä pidetään maissipellolla karkottamassa lintuparvia.

Nälänhädän aikaan ihmiset myyvät itsensä orjiksi saadakseen ruokaa ja ylläpidon. Kun ensimmäisen kerran saavuin alueelle joulukuussa 1681, olisin voinut ostaa suuren määrän orjia halvalla, jos olisin onnistunut samalla hankkimaan elintarvikkeita heidän ylläpitoaan varten. Tuona aikana oli alueella voimakas nälänhätä.

Orjakauppaa harjoittavat yleisemmin kuninkaat ja rikkaat kauppiat kuin köyhät mustat. Lisäksi joitain orjia tuodaan sisämaan valtioista hyvinkin kaukaa ja myydään melko pienellä hinnalla. Nämä orjat ovat usein huonossa kunnossa, johtuen pitkästä matkasta ja huonosta kohtelusta matkan aikana. Heitä usein hakataan ja pidetään nälässä matkan aikana.

Orjakauppiat kohtelevat orjiaan huonosti ja hakkaaminen on yleistä. Monissa ostamissani orjissa on ollut haavoja ja arpia. Tämä barbaarinen kohtelu tekee selväksi sen, että ne jotka myydään eurooppalaisille ja kuljetetaan Amerikkaan tai muualle maailmalle kokevat paremman kohtalon kuin Afrikkaan jäävät. Laivalla heitä hoidetaan ja pidetään hyvässä kunnossa, sillä se on omistajien etu. Kun heidät myydään Amerikassa, tilanne on sama. Omistajien kannattaa pitää omaisuudestaan huolta, sillä mitä pitempään orja elää sen enemmän hän isäntäänsä palvelee. On myös mahdollista, että heistä tulee kristittyjä ja he voivat niin pelastaa sielunsa. – –

Monet Afrikasta kuljetetut orjat uskoivat, että eurooppalaiset ovat kiinnostuneita heidän lihastaan ja että heitä viedään Amerikkaan ruuaksi. Siksi jotkut orjat vaipuivat melankoliaan ja epätoivoon. He kieltäytyivät syömästä, vaikka heitä siihen pakotettiin. Jotkut heistä nääntyivät nälkään. Minunkin orjieni joukossa oli muutamia tällaisia tapauksia ja jouduimme ruokkimaan heitä pakolla. Tällöin heiltä saattoi murtua hampaita, kun väänsimme suut pakolla auki. – –

Kun orjat tuodaan sisämaan valtioista rannikolle, heidät kootaan suuriin leireihin lähelle rantaa. Kun eurooppalaiset ostavat orjia, kaikki orjat ovat täysin alasti. Hyväksytyt orjat menevät omaan ryhmäänsä ja ne, joita ei osteta, ovat omassa ryhmässään. Hylätyt ovat usein esimerkiksi liian vanhoja, ontuvat, ovat huonohampaisia tai heillä on sukupuolitauti. Ostetuille orjille poltetaan kuumalla raudalla merkki rintaan sen mukaan minkä maan edustajat ovat orjan ostaneet. Näin kukin kansallisuus voi helposti valvoa omia orjiaan. Naisille merkki yritetään polttaa niin hellästi kuin vaan on mahdollista. Merkitsemisen jälkeen orjat lähetetään takaisin leiriin odottamaan kuljetusta ja kullekin varataan muutaman pennyn ruokaraha leipää varten.

Merimiesten on huomioitava kuljetuksen aikana se, että orjat voivat yrittää kapinoida. Erityisesti sisämaasta tulevat orjat ovat valmiita kapinoimaan. Sillä alueella on tapana syödä ihmisen lihaa ja sitä myydään yleisesti toreilla. Nämä orjat uskovat, että heitä viedään ruuaksi ja ovat siksi valmiita tekemään mitä tahansa vapautensa eteen.

Lähde: Digital History -sivusto. www.digitalhistory.uh.edu

Tehtävät

1. Miten ihmiset joutuivat orjiksi Barbotin mukaan?
2. Miten eurooppalaisten ylimielisyys tulee esille dokumentissa?
3. Mitkä kohdat osoittavat, että orjat olivat vain kauppatarvetaa?
4. Pohdi dokumenttia lähdekriittisesti.
 - a) Mitkä kohdat ovat uskottavia?
 - b) Mitkä kohdat ovat selvästi epäuskottavia?
5. Mikä vaikutus orjakaupalla oli Afrikkaan? Käytä avuksesi oppikirjaa.

Katkelma Henry Stanleyn päiväkirjasta, jossa hän kuvaa Livingstonen löytymistä.

Olimme noin kolmensadan metrin päässä Ujjista, ja tiheä väkijoukko tungeksi ympärilläni. Äkkiä kuulin oikealta puoleltani äänen, joka sanoi englanniksi:

"Hyvää huomenta, sir."

Hätkähdin kuullessani tämän tervehdysten mustaihoisten keskellä ja käännähdin äkkiä kannoillani. Silloin näin vierelläni mustistakin mustimmat kasvot, jotka kuitenkin olivat valppaat ja iloiset. Mies oli pukeutunut pitkään valkoiseen hameeseen ja hänellä oli amerikkalainen pyyhe turbaanina päänsä ympärillä. Kysyin häneltä:

"Mikä konstailija sinä olet?"

"Minä olen Susi, tohtori Livingstonen palvelija."

"Mitä, onko tohtori Livingstone täällä?"

"Kyllä, sir."

"Tässä kylässä?"

"Kyllä, sir."

"Voiko tohtori hyvin?"

"Ei oikein hyvin, sir."

"Juokse nyt sanomaan tohtorille, että minä olen tulossa", sanoin, ja Susi säntäsi juoksuun kuin mielipuoli.

Nyt olimme päässeet jo parinsadan metrin päähän kylästä, ja alkuasukkaita oli kerääntynyt ympärillemme entistä enemmän. Olimme nostaneet lipun ja viirit näkyviin. Pian Susi palasi juosten ja kysyi minun nimeäni. Hän oli sanonut tohtorille, että minä olin tulossa, mutta tämä oli ollut liian hämmästyneenä uskoakseen hänen sanojaan.

Susin poissa ollessa tohtorille oli jo kerrottu, että tulija todella oli valkoinen mies, ja Ujjin mahtavat arabikauppiat olivat kokoontuneet Livingstonen talon edustalle, ja hän itse oli saapunut talonsa vilpolaan ottaakseen minut vastaan. Lipunkantajamme kulki ensimmäisenä pitäen lippuamme ylhäällä. Selim sanoi minulle: "Minä näen tohtorin, sir. Miten vanha mies! Hänellä on valkoinen parta." Ja minä – minä olisin antanut mitä tahansa, jos olisin voinut kenenkään näkemättä ilmaista iloni jollakin järjettömällä teolla, olisin halunnut purra kättäni, heittää kuperkeikan tai juosta päin puuta tyynnyttääkseni kiihtyneitä tunteitani, joita minun oli muuten mahdotonta hillitä. Sydämeni takoi kiihkeästi, mutta en saanut antaa mielenliikutukseni näkyä kasvoiltani, koska muuten olisin menettänyt valkoisen miehen arvokkuuden ilmestyessäni paikalle näin erikoislaatusissa olosuhteissa.

Niinpä tein sen, minkä arvelin olevan kaikkein arvokkainta. Työnsin väkijoukon syrjään ja kävelin ihmisten muodostamaa elävää kujaa pitkin arabialaisten puoliympyrään, jonka toisella puolella seisoi harmaapartainen valkoinen mies. Kävellessäni hitaasti häntä kohti huomasin, että hän oli kalpea ja näytti väsyneeltä, ja että hänellä oli harmaa parta sekä yllään sinertävä, kauhtunein kultapunonnaisin somistettu takki, punahihaiset liivit ja harmaat tweedhousut. Olisin halunnut rynnätä hänen luokseen, mutta väkijoukon läsnäolo esti sen, olisin halunnut syleillä häntä, mutta hänhän oli englantilainen enkä tiennyt, kuinka hän olisi ottanut minut vastaan.

Niinpä teinkin mitä typeryys ja väärä ylpeys kehoittivat minua tekemään – kävelin hänen luokseen, nostin hattuani ja sanoin:

”Tohtori Livingstone, otaksun?”

”Kyllä”, hän sanoi ystävällisesti hymyillen ja nosti hieman lakkiaan.

Panin hatun päähäni ja hän pani myös lakkinsa päähän. Puristimme toistemme käsiä, ja sitten minä sanoin:

”Kiitän Jumalaa siitä, että olen saanut nähdä Teidät.”

Hän vastasi: ”Minä olen kiitollinen siitä, että olen täällä toivottamassa teidät tervetulleeksi.”

Käännyin arabeihin päin ja otin hatun päästäni vastatakseni heidän yhteen ääneen huutamiinsa yambos-tervehdyksiin ja sen jälkeen Livingstone esitteli heidät minulle. Sen jälkeen käännyimme väkijoukosta piittaamatta hänen majaansa kohti. Kun Livingstone ja minä olimme käyneet istumaan, istuutuivat arabit vasemmalle puolellemme. Koko edessämme oleva tori oli täynnä alkuasukkaita – heitä oli yli tuhat. Mutta minä tuijotin vain tuota merkillistä miestä, joka nyt istui vierelläni. Olin liian kiihdyksissä ottaakseni muistikirjani esille, joten en muista mitä hän sanoi.

Arabit nousivat pian, ja minä osasin antaa arvoa heidän hienotunteisuudelleen. Vaistomaisesti he tajusivat, että me jäimme mieluummin kahden kesken.

Tehtävät

1. Miten tekstissä tulee esille etnosentrismi?
2. Stanley toteaa, että hän ei voinut menettää valkoisen miehen arvokkuutta. Mitä hän sillä tarkoitti?
3. Millaisia lähdekriittisiä kysymyksiä voi dokumentille esittää?